
Z HISTORIE

První psychiatrický primariát na Moravě

Doněk E., Doněk A.

První psychiatrický primariát na Moravě vznikl v roce 1855 v Zemské všeobecné nemocnici v Brně. Jednalo se o druhé lůžkové zařízení, věnující se v té době péči o duševně nemocné v hlavním městě moravského markrabství. Jeho další osudy se staly neoddelitelnou součástí historie naší psychiatrie. Nebude proto na škodu, věnujeme-li pozornost nejen primariátu, ale i místu a budovám, ve kterých se nacházel.

Musíme se však vrátit až do počátku 14. století, kdy český král Jan Lucemburský vyhověl prosbám své manželky Elišky a 17. června 1312 založil v Královské zahradě na Starém Brně klášter dominikánek. Členky řádu žily v přísném odloučení od okolního světa. Kromě modliteb a rozjímání se věnovaly manuální práci zaměřené na vlastní obživu. Klášter byl svěřen do ochrany olomouckých biskupů a štědře obdarován šlechtickým rodem pánů z Lomnice. Téměř po pěti stoletích, 2. května 1782, byl při náboženských reformách císaře Josefa II. zrušen [1, 2, 3, 5].

Budovy bývalého kláštera byly během čtyř let přestavěny na Všeobecný nemocniční a ošetrovatelský ústav, ve kterém kromě nemocnice, porodnice, sirotčince a nalezince se nacházel i blázinec s pěti mřížemi zajištěnými komůrkami. Postupem času počet lůžek pro duševně nemocné narůstal, především po roce 1820, kdy byl blázinec prohlášen za státní zařízení a zlepšila se jeho ekonomická situace. Výrazná změna v péči o duševně nemocné nastala o 16 let později díky zřízení samostatného nemocničního ředitelství v čele s lékařem. Duševně nemocní byli konečně postaveni na srovnatelnou úroveň s ostatními pacienty nejen oblečením, stravou a podmínkami ubytování, ale i odbornou péčí, kterou již zajišťoval lékař [2, 3, 6].

Neustále narůstající potřeba nemocničních lůžek si vynutila v roce 1855 podstatnou změnu. Z nemocnice U Sv. Anny, jak je dodnes toto zdravotnické zařízení nezýváno, byly do samostatných budov přestěhovány porodnice, sirotčinec a nalezinec. Po nezbytných úpravách převzaly uvolněné prostory interní, chirurgické, kožní a psychiatrické oddělení. Všeobecný nemocniční

a ošetrovatelský ústav se změnil v Zemskou všeobecnou nemocnici a vedením jednotlivých oddělení byli pověřeni primáři s odbornými znalostmi z příslušného oboru [2, 3].

Primářem oddělení pro duševně nemocné byl jmenován dr. Josef Ignác Čermák, sekundář pražského ústavu pro choromyslné. Byla to vynikající volba, protože během svého působení v Praze pracoval pod vedením docenta Riedla i profesora Köstla a získané zkušenosti uplatnil během svého pobytu v Brně. Moderní zásady léčby a ošetřování duševně nemocných se však nedaly plně realizovat v opakovaně adaptovaných budovách bývalého kláštera. Primář Čermák se proto zaměřil na vybudování nového samostatného ústavu pro duševně nemocné. Moravský zemský ústav pro choromyslné v Brně – Černovicích byl slavnostně otevřen roku 1863 a jeho ředitelem byl jmenován dr. Čermák. Krátce na to, 1. listopadu 1863, byli do nového ústavu přeloženi duševně nemocní ze Všeobecné zemské nemocnice a tamní psychiatrický primariát zanikl [2, 3, 4, 6].

Oddělení pro duševně nemocné v Zemské všeobecné nemocnici zůstalo i po odchodu většiny nemocných, zachováno, změnilo se však v pozorovací, diagnostické a léčebné. Jeho prostory se rozšířily díky přestavbě celé Všeobecné nemocnice v letech 1864 až 1868, kterou navrhl architekt Theophil Hansen. Pozorovací oddělení bylo původně podřízeno zcela řediteli Moravského zemského ústavu pro choromyslné, od roku 1884 pak řediteli Zemské všeobecné nemocnice a psychiatr byl zván pouze ke konzultaci vážných případů. Protože se toto řešení neosvědčilo, byl po 15 letech opět ustanoven sekundárním lékařem psychiatr a vedení bylo svěřeno řediteli černovického ústavu. V této podobě setrvalo oddělení až do vzniku Československé republiky, kdy se stalo základem pro psychiatricko neurologickou kliniku lékařské fakulty právě založené Masarykovy univerzity. Svoji činnost v prostorách fakultní nemocnice ukončilo v roce 1965, kdy bylo přestěhováno do nových budov psychiatrické kliniky v Brně Bohunicích [2, 7].

LITERATURA

1. **Dvořák, J.:** Dějiny markrabství moravského. díl I., Patria, Brno, nezměněné původní vydání z roku 1906, 285 s.
2. **Hádlík, J.:** Poznámky k vývoji péče o duševně nemocné na území Moravy a Slezska. In.: Sborník přednášek přednesených u příležitosti oslav 100. výročí založení psychiatrické léčebny v Brně. Brno 1963, s. 13–50.
3. **Hladík, J.:** Význam Josefa Čermáka v rozvoji péče o duševně nemocné na Moravě. Čs. Psych., LXI, 1965, s. 272–279.
4. **Hanzlíček, L.:** Psychiatrická encyklopedie, část jmenná, díl I. Zpráva vy VÚPs č. 28, Praha, 1977, 301 s.
5. **Jirásko, L.:** Církevní řády a kongregace v českých zemích. Fénix, Praha 1991, 173 s.
6. Kolektiv: Moravský zemský ústav pro choromyslné u Brna. ČLČ. V, 1866, s. 304, 311, 312, 319, 320, 328, 335, 336.
7. **Zatloukal, P.:** Architektura přísného a pozdního historismu. In.: Kolektiv: Dějiny českého výtvarného umění III/2, 1780–1890. Academia, Praha 2001, 407 s.

Dodáno redakci: 26. 11. 2004

Po skončení recenzního řízení: 9. 12. 2004

Prim. MUDr. Emanuel Doněk
Havlíčková ul. 3887
767 01 Kroměříž